xÉMÉÉVÉÒSÉÉ VÉx¨É ZÉÉ±ÉÉ. ¤ÉÉ±É{ÉhÉÉ{ÉÉºÉxÉ xÉMÉÉVÉÒSÉÒ |É´ÉkÉÒ +vªÉÉï¨ÉÉEòb ½ÉïÉÒ. xÉMÉÉVÉÒ±ÉÉ ºÉïÉ YÉÉxÉ ´É®ÉSªÉÉ EòÉ´ªÉÉSÉÒ =ïEò¹]¡ VÉÉhÉ ½ÉïÉÒ. **¦ÉHò¨ÉÉ½¨ÉÉ´ÉïÉ** xÉÉ¨ÉEò +É´ÉÒ ºÉOÉ½ÉïÉ xÉMÉÉVÉÒ¤Éq±É ¨ÉÉÉ½ïÉÒ ÊnÉ±É±ÉÒ +É½. xÉMÉÉVÉÒ ¨É½É®ÉVÉÉSÉÒ ¨ÉÉ`Ò Ê¶É¹ªÉ{É®{É®É +ºÉxÉ ïªÉÉSÉÒ {ÉhªÉÉÊïÉïÉÒ ¦ÉÉHò¦ÉÉ´ÉÉxÉ ºÉÉVÉ®Ò EòÉ±ÉÒ VÉÉïÉ. ïªÉÉSªÉÉ +¦ÉMÉÉïÉ Ê´É{É±É EòÉ´ªÉMÉhÉ ´É ¦ÉÉHò®ºÉÉSÉÉ ºÉn® +ÉÉ´É¹EòÉ® ÊnºÉxÉ ªÉïÉÉ. ¶ÉïÉEò®Ò VÉÒ´ÉxÉÉïÉÒ±É ¯Ò{ÉEòÉ¨É³¡ ½ +¦ÉMÉ OÉÉ¨ÉÒhÉ ¦ÉÉÉ´ÉEòÉxÉÉ +ÉEò¹ÉxÉ PÉïÉÉïÉ. ¶É¤nºÉ{ÉkÉÒ, ´ÉÉEò|ÉSÉÉ® SÉÉïÉªÉ +ÉÉhÉ |ÉÊïÉ¦ÉÉ ªÉÉ ´ÉÉR¨ÉªÉMÉhÉÉSÉ ïªÉÉïÉ n¶ÉxÉ ½ÉïÉ.

´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉïÉ ½É>ðxÉ MÉ±É±É ºÉï{É¯Ò¹É ´É ¨É½É®ÉVÉÉ¨ÉvªÉ ¨ÉÉvÉ´É Ê´Éa±É ®ïxÉ{ÉÉ®JÉÒ >ð¡ò ºÉnMÉ¯Ò ¨ÉÉvÉ´ÉxÉÉïÉ ¨É½É®ÉVÉ, ¤É-½ÉhÉ{É® ¨É½É®ÉVÉ (¨ÉÉbMÉÉ´É), EòEòÉVÉÒ ¨É½É®ÉVÉ (ºÉ±É), +É¤ÉÉVÉÒ ¨É½É®ÉVÉ (n½MÉÉ´É{ÉÉºÉxÉ 6.5 ÊEò. ¨ÉÒ. ´É®Ò±É ºÉÉxMÉÉ´É), ºÉnÉ®É¨É ¨É½É®ÉVÉ (+É´ÉÒ), MÉÉ®Ò¶ÉEò® ¨É½É®ÉVÉ (ÊºÉnÒ), ¦ÉMÉ´ÉïÉ®ÉªÉ ¨É½É®ÉVÉ, +xÉïÉnÉºÉ ¨É½É®ÉVÉ +ÉÊhÉ Ê´ÉHò¤ÉÉ¤ÉÉ ªÉÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ½ÉïÉÉ.

ºÉÉÉ½ÉïªÉEò ´É ´ÉSÉÉÉ®Eò ±ÉJÉEò

´ÉSÉÉÉ®Eò ±ÉJÉxÉÉïÉ +ïªÉïÉ ¨ÉÉxÉÉSÉ ºIÉÉxÉ |ÉÉ{ïÉ Eò±É±ªÉÉ ±ÉJÉEòÉ¨ÉvªÉ ¨É½Éï¨ÉÉ MÉÉvÉÒ, +ÉSÉÉªÉ Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉ ¦ÉÉ´É, ¸ÉÒEò¹hÉnÉºÉVÉÒ VÉÉVÉ, ¸ÉÒ¨ÉxÉxÉÉ®ÉªÉhÉ +MÉ®´ÉÉ±É, +ÉSÉÉªÉ EòÉEòÉ EòÉ±É±ÉEò®, Ê¶É´ÉÉVÉÒ®É´É ¦ÉÉ´É, ¤ÉÉ³¡EòÉ¤ÉÉ ¦ÉÉ´É, +ÉSÉÉªÉ nÉnÉ vÉ¨ÉÉÉvÉEòÉ®Ò, Eòn® Ên´ÉÉhÉ, ¸ÉÒ¨ÉïÉÒ ¨ÉnÉ±ºÉÉ xÉÉ®ÉªÉhÉ, |ÉÉ. `ÉEò®nÉºÉVÉÒ ¤ÉMÉ, xÉÉ®ÉªÉhÉnÉºÉVÉÒ VÉÉVÉ, nÉ¨ÉÉn®nÉºÉ ¨ÉnbÉ, ÊxÉ¨É±ÉÉ n¶É{ÉÉb, =¨ÉÉ¶ÉEò® ¶ÉC±É, ®ÉvÉÉEò¹hÉ ¤ÉVÉÉVÉ, bÉ. ¨É. MÉÉ. ¤ÉÉEò® <ïªÉÉnÒ ±ÉJÉEòÉSÉÉ +É´ÉVÉxÉ =±±ÉJÉ Eò®É´ÉÉ ±ÉÉMÉ±É.

+ÉSÉÉªÉ Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉ ¦ÉÉ´É, EòÉEòÉ EòÉ±É±ÉEò®, nÉnÉ vÉ¨ÉÉÉvÉEòÉ®Ò, Eòn® Ên´ÉÉhÉ, ÊxÉ¨É±ÉÉ n¶É{ÉÉb ªÉÉ lÉÉ® ±ÉJÉEòÉxÉÒ ¨É®É`Ò ïºÉSÉ Ê½nÒ ¦ÉÉ¹É¨ÉvÉxÉ Ê´ÉSÉÉ®|É´ÉïÉEò +ÉÊhÉ +ÉvªÉÉÉï¨ÉEò ºÉÉÉ½ïªÉÉxÉÉ¨ÉïÉÒ Eò±É±ÉÒ +É½. bÉ. ¸ÉÒ¨ÉxÉxÉÉ®ÉªÉhÉ, ¸ÉÒEò¹hÉnÉºÉVÉÒ VÉÉVÉ, ¨ÉnÉ±ºÉÉ xÉÉ®ÉªÉhÉ, `ÉEò®nÉºÉVÉÒ ¤ÉMÉ, xÉÉ®ÉªÉhÉnÉºÉ VÉÉVÉ, ¦ÉnïÉ +ÉxÉn EòÉºÉ±ªÉÉªÉxÉ, =¨ÉÉ¶ÉEò® ¶ÉC±É, +ºÉÉÉ®É¨É ´É¨ÉÉ <ïªÉÉnÒ ºÉÉÉ½ÊïªÉEòÉxÉÒ nVÉnÉ® Ê½nÒ ïºÉSÉ <OÉVÉÒ ±ÉJÉxÉ Eò¯ÒxÉ Ê´ÉSÉÉ®|É´ÉïÉEò ºÉÉÉ½ïªÉÉ¨ÉvªÉ ¨ÉÉ±ÉÉSÉÒ ¦É®]ÉEò±ÉÒ +É½. Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉVÉÒSÉ ´ÉÉR¨ÉªÉ ½ ïÉ® VÉMÉÉïÉÒ±É ´ÉÉR¨ÉªÉÉ¨ÉvªÉ +É{É±ÉÉ `ºÉÉ =¨É]´ÉxÉ MÉ±É +É½. Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉVÉÒ Ê±ÉÊJÉïÉ ¨É®É`Ò **MÉÒïÉÉ<SªÉÉ** VÉÉxÉ´ÉÉ®Ò 1988 {ÉªÉïÉ 143 +É´ÉkªÉÉ ÊxÉPÉxÉ BEòhÉ 17,20,000 |ÉïÉÒSÉ Ê´ÉïÉ®hÉ ZÉÉ±É. VÉMÉÉSªÉÉ ´ÉÉR¨ÉªÉÉïÉÒ±É nºÉ-ªÉÉ EòÉhÉïªÉÉ½Ò ºÉÉÉ½ïªÉEòïÉÒSªÉÉ <ïÉCªÉÉ |ÉïÉÒ Ê´ÉEò±ªÉÉ MÉ±É±ªÉÉ xÉÉ½ÒïÉ +ºÉ ¨½]±É VÉÉïÉ. **MÉÒïÉÉ<** ¨½hÉVÉ ¨É³¡ ºÉºEòïÉ **¦ÉMÉ´ÉnMÉÒïÉÉ** OÉIÉÉSÉ |ÉÉºÉÉÉnEò ¨É®É`Ò´ÉvÉxÉ EòÉ´ªÉÉï¨ÉEò ÊxÉ¯Ò{ÉhÉ ½ÉªÉ. **MÉÒïÉÉ<** ¨½hÉVÉ ¨É³¡ ºÉºEòïÉ ¦ÉMÉ´ÉnMÉÒïÉÉ OÉIÉÉSÉ |ÉÉºÉÉÉnEò ¨É®É`Ò´ÉvÉxÉ EòÉ´ªÉÉï¨ÉEò ÊxÉ¯Ò{ÉhÉ ½ÉªÉ. MÉÒïÉÉ< ¤É±ÉSÉ Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉVÉÒSÉ ¾nMÉïÉ JÉÉ±ÉÒ =vÉïÉ Eò±É±ªÉÉ +É³Ò´É¯ÒxÉ JÉ®ÉJÉ®SÉ ºÉÉIÉ´ÉÉ]¡ïÉ.

MÉÒïÉÉ< ¨ÉÉ>ð±ÉÒ ¨ÉÉZÉÒ, ÊïÉSÉÉ ¨ÉÒ ¤ÉÉ³¡ xÉhÉïÉÉ

½ºÉïÉÉ ®bïÉÉ {ÉbïÉÉ =SÉ±ÉÉxÉÒ PÉ< EòbÉ®Ò

MÉÒïÉÉ< SÉ ±ÉJÉxÉ Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉxÉÒ 7 +ÉC]É¤É® 1930 ïÉ 6 ¡ò¥É´ÉÉ®Ò 1931 {ÉªÉïÉ {ÉhÉ EòÉ±É. ºÉxÉ 1932 ¨ÉvªÉ Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉVÉÒ vÉ³¡ EòÉ®ÉMÉ½ïÉ +ºÉïÉÉxÉÉ **MÉÒïÉÉ<** SªÉÉ ½ºïÉÉ±ÉÉJÉïÉÉ´É® ïªÉÉxÉÒ ½ïÉ Ê¡ò®´ÉxÉ +ÊïÉ¨É ºÉ´É¯Ò{É Ên±É. ªÉÉ EòÉ´ªÉÉï¨ÉEò

ÊxÉ¯ù{ÉhÉÉSÉ ºÉ|ÉÉºÉvnì Ê½nÒ Eò´ÉÒ ÊºÉªÉÉ®É´É¶É®hÉ MÉ{iÉ ªÉÉxÉÒ Ê½nÒ¨ÉvªÉ EòÉ´ªÉÉi¨ÉEò ¦ÉÉ¹ÉÉiÉ® Eò±É. +ºÉSÉ ÊEò¶ÉÉ®±ÉÉ±É ¨É¸É´ÉÉ±ÉÉ ªÉÉxÉÒ MÉVÉ®ÉIÉÒ¨ÉvªÉ **MÉÒiÉÉ<SÉ** ¦ÉÉ¹ÉÉiÉ® Eò±É. ºÉxÉ 1932 ¨ÉvªÉ vÉ³ì EòÉ®ÉMÉ½ÉiÉ Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉxÉÒ Ên±É±ÉÒ Ê´ÉukÉÉ{ÉhÉ |É´ÉSÉxÉ, **MÉÒiÉÉ |É´ÉSÉxÉ** xÉÉ´ÉÉxÉ |ÉEòÉÉ¶ÉiÉ ZÉÉ±ÉÒ. ¨É®É`Ò´ÉÉRì¨ÉªÉÉiÉÒ±É Ê´ÉSÉÉ®vÉxÉÉ¨ÉvªÉ ªÉÉ OÉIÉÉºÉ ¡òÉ® ¨ÉÉ`ì ºIÉÉxÉ |ÉÉ{iÉ ZÉÉ±É. ªÉÉ OÉIÉÉSªÉÉ ±ÉIÉÉ´ÉvÉÒ |ÉiÉÒ |ÉEòÉÉ¶ÉiÉ ZÉÉ±É±ªÉÉ +É½iÉ.

´ÉªÉÉÊHòEò ºÉiªÉÉOÉ½ºÉÉ`Ò Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉxÉÉ 1940 ¨ÉvªÉ xÉÉMÉ{É® EòÉ®ÉMÉ½ÉiÉ `´É±É±É +ºÉiÉÉxÉÉ iªÉÉxÉÒ **º´É®ÉVªÉ ¶ÉÉºj**É ½É OÉIÉ Ê±ÉÉ½±ÉÉ. ½ì {ÉºiÉEò ¨½hÉVÉ |ÉÉ. ½®É±b ±ÉÉºEòÒSªÉÉ **OÉÉ´É® +É¡ò {ÉÉÊ±ÉÉ]CºÉ** ªÉÉ ¨É½ÉxÉ OÉIÉÉSÉÒ |ÉÉiÉEòiÉÒ ½ºÉªÉ.

{É´ÉxÉÉ® +É¸É¨ÉÉiÉ¡ò ®É¨ÉvÉÉ´É |ÉEòÉ¶ÉxÉ ªÉÉ xÉÉ´ÉÉJÉÉ±ÉÒ +ÉVÉ{ÉÉ´ÉiÉÉ =iEò¹]ì ´ÉSÉÉÉ®Eò ºÉÉÉ½iªÉ |ÉEòÉÉ¶ÉiÉ ZÉÉ±É +É½. ½ì ºÉÉÉÊ½iªÉ ¨É®É`Ò, Ê½nÒ iÉºÉSÉ <OÉVÉÒ ¦ÉÉ¹É¨ÉvÉxÉ |ÉEòÉÉ¶ÉiÉ ZÉÉ±É +É½. {É®¨ÉvÉÉ¨É |ÉEòÉ¶ÉxÉÉiÉ¡ò |ÉEòÉÉ¶ÉiÉ ´ÉSÉÉÉ®Eò {ÉºiÉEòÉSÉ ±ÉJÉEò ¦ÉÉ®iÉÒªÉ EòÒiÉÒSÉ Ê´ÉSÉÉ®´ÉiÉ +ÉÊhÉ nVÉnÉ® ±ÉJÉEò +É½iÉ. iªÉÉSªÉÉ¨ÉvªÉ ¨É½ÉiÉ¨ÉÉ MÉÉvÉÒ, Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉ ¦ÉÉ´É, EòÉEòÉ EòÉ±É±ÉEò®, nÉnÉ vÉ¨ÉÉÊvÉEòÉ®Ò, +{{ÉÉºÉÉ½ºÉ {É]´ÉvÉxÉ, ¤ÉÉ³ì EòÉ¤ÉÉ ¦ÉÉ´É, Ê¶É´ÉÉVÉÒ ¦ÉÉ´É, ¨ÉxÉÉ½®Ên´ÉÉhÉ, Eòn® Ên´ÉÉhÉ, ´ÉÉ¨ÉxÉ®É´É Eò]ì, ¤ÉÉ³ì¦ÉÉ< ¨É½iÉÉ, ®É¨É¦ÉÉ>ð, |É´ÉÉ Eò]ì Eò, VÉªÉì|ÉEòÉ¶É xÉÉ®ÉªÉhÉ, ¤ÉÉ¤É±ÉÉ±É MÉÉvÉÒ, nÉ. xÉ. Ê¶ÉJÉ®, ¨ÉxÉ¤ÉxÉ MÉÉvÉÒ, ¨ÉnÉ±ºÉÉ xÉÉ®ÉªÉhÉ, ÊxÉ¨É±ÉÉ n¶É{ÉÉb, Eò¨É±ÉxÉªÉxÉ ¤ÉVÉÉVÉ, +¨ÉiÉÉ ¨ÉÉnÒ, ¶ÉÉÊiÉ¤É½xÉ, ¤É¤É±É¦ÉÉ< ¨É½iÉÉ, bÉ. ®xÉÉ® ºÉÒ. VÉÉxºÉxÉ, <iªÉÉnÒSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ½ÉiÉÉ. iªÉÉSÉÒ {ÉºiÉEò ¨ÉÉxªÉiÉÉ {ÉÉ´É±É±ÉÒ +É½iÉ. iªÉÉiÉ +vªÉÉÊi¨ÉEò ºÉÉÉ½iªÉÉ¤É®É¤É®SÉ ¨ÉÉxÉ´ÉvÉ¨É, VÉÒ´ÉxÉo¹]Ò, Ê¶ÉIÉhÉ Ê´ÉSÉÉ®, Ê´É ´É¶ÉÉiÉÒ ºÉn¶É, ºÉ´ÉÉnªÉ n¶ÉxÉ, ºÉ´ÉÉvÉ¨É, µÉiÉºIÉ VÉÒ´ÉxÉ, xÉÒiÉÒEòIÉÉ, ¦ÉÉ´É|ÉMÉ]ì xÉ, Ê¶É¶ÉEòÉ´ªÉ, SÉÉ®jÉ, |ÉÉIÉxÉÉ, +É½É® ´É +É®ÉMªÉ ªÉÉ Ê´É¹ÉªÉÉ´É®Ò±É ¨ÉÉÉ±ÉEò {ÉºiÉEòÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É +É½. ½ì ´ÉÉRì¨ÉªÉ VÉ®Ò ¨É®É`Ò +ÉÊhÉ Ê½nÒ ¦ÉÉ¹ÉÉ¨ÉvªÉ +ºÉ±É iÉ®Ò Ê´É ´É´ÉÉRì¨ÉªÉÉiÉ iªÉÉºÉ ºIÉÉxÉ Ê¨É³ì hªÉÉVÉÉMÉ +É½. ½ì ºÉ´ÉSÉ ºÉÉÉÊ½iªÉ 1921 xÉiÉ®SªÉÉ EòÉ±É´ÉvÉÒ¨ÉvªÉ ÊxÉ¨ÉhÉ ZÉÉ±É±É +É½. {É´ÉxÉÉ® +ÉÊhÉ ºÉ´ÉÉOÉÉ¨ÉSÉÉ {ÉÉ®ºÉ® MÉÉvÉÒ´ÉÉnÒ SÉ³É´É³ì +ÉÊhÉ Ê´ÉSÉÉ®vÉÉ®É ªÉÉSªÉÉ |É®hÉÉxÉÒ |ÉÊ®iÉ ZÉÉ±ªÉÉxÉiÉ® ½Ò ´ÉÉRì¨ÉªÉÊxÉÊ¨ÉiÉÒ ZÉÉ±É±ÉÒ +É½. bÉ. ¨ÉvÉEòÒ® SÉÉxºÉ®Eò®, bÉ. ¨É. MÉÉ. ¤ÉÉEò®, ´É bÉ. |É. ®É. ¶ÉVÉ´É±ÉEò® ªÉÉxÉÒ +IÉ¶ÉÉºjÉ ´É iÉiºÉ¨É Ê´É¹ÉªÉÉ´É® {É¹Eò³ì ±ÉJÉxÉ Eò±É +É½.

Ê´Ên¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSÉÒ 14 VÉÉxÉ´ÉÉ®Ò 1923 ®ÉVÉÒ xÉÉMÉ{É®±ÉÉ ºIÉÉ{ÉxÉÉ ZÉÉ±ªÉÉxÉiÉ® Ê´Ên¦ÉÉiÉ +ÉÊhÉ ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉ ±ÉÉ±ÉiÉ ºÉÉÉ½iªÉ +ÉÊhÉ ºÉÉÉ½iªÉºÉ¨ÉÒIÉÉ ªÉÉ´É®Ò±É {ÉºiÉEòÉSÉÒ ÊxÉÊ¨ÉiÉÒ ½ÉhªÉÉºÉ SÉÉ±ÉxÉÉ Ê¨É³É±ÉÒ. Ê´Ên¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSªÉÉ ÊxÉÊ¨ÉiÉÒ¨ÉvªÉ ´ÉvªÉÉSÉ xÉÉ®ÉªÉhÉ Eò¶É´É ¤É½® ´É ¨ÉxÉÉ½®{ÉiÉ ¤ÉÉ¤É b ªÉÉxÉÒ ¨É½k´ÉÉSÉÒ EòÉ¨ÉÊMÉ®Ò Eò±ÉÒ. Ê´Ên¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSªÉÉ ºIÉÉ{ÉxÉiÉ ¨É½k´ÉÉSÉÉ ´ÉÉ]É ½ÉiÉÉ {É fÒ±É ºÉÉÉ½iªÉ|É¨ÉÒ ´ªÉHòÒSÉÉ: +¨É®É´ÉiÉÒSÉ ¤ÉÉ³ì Eò¹hÉ MÉhÉ¶É >ð¡ò +hhÉÉºÉÉ½¤É JÉÉ{Éb, ¸É¹`ì xÉÉ]ì EòEòÉ® ´ÉÒ® ´ÉÉ¨ÉxÉ®É´É VÉÉ¶ÉÒ, xÉÉxÉÉºÉÉ½¤É ¤ÉÉ¨ÉhÉMÉÉ´ÉEòÒ®, nÉ¨ÉÉn® Eò¶É´É +ÉEò, {É. ¤ÉÉ. ºÉÉ`ì, xÉÒ. ¤É. >ð¡ò ¤ÉÉ{ÉºÉÉ½¤É ¦É´ÉÉ³ì Eò®, ¸ÉÒ{ÉÉn Eò¹hÉ EòÉ±É½]ì Eò® (¸É¹`ì xÉÉ]ì EòEòÉ®), Eò¶É´É ±ÉIÉ¨ÉhÉ n}iÉ®Ò (ºÉ¶ÉÉvÉEò), Eò¹hÉ¶ÉÉºjÉÒ PÉ±É, +ÉxÉn®É´É]ì EòÉb, MÉÉ{ÉÉ³ì +xÉiÉ +ÉMÉ±É, xÉÉ®ÉªÉhÉ xÉ®ÊºÉ½ ¡òbhÉÒºÉ´É n. +É. ÊiÉ´ÉÉ®Ò (JÉÉxÉn¶ÉiÉÒ±É Eò´ÉÒ). ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSÉ {ÉÊ½±É +vªÉIÉ {É®¦ÉhÉÒSÉ Eò¶É´É®É´É EòÉ®]ì Eò® ½ÉiÉ. ={ÉÉvªÉIÉ{ÉnÒ ¸ÉÒ{ÉÉn Eò¹hÉ

EòÉ±½]Eò®, ¨ÉÉvÉ´É ¸É0½®Ò +hÉ, ªÉÉn´É ¨ÉÉvÉ´É EòÉ³, ¤ÉÉ³Eò¹hÉ MÉhÉ¶É JÉÉ{Éb, xÉÒ. ¤É. >ð¡ò ¤ÉÉ{ÉºÉÉ½¤É ¦É´ÉÉ³Eò®, xÉÉ®ÉªÉhÉ xÉ®ÉºÉ½ ¡òbhÉÒºÉ ªÉÉSÉÒ xÉ¨ÉhÉEò Eò®hªÉÉiÉ +É±ÉÒ ½ÉiÉÒ. {É f ¨É½É®É¹]ÉiÉÒ±É |ÉÉºÉvn ºÉÉÉ½ÊiªÉEò +ÉÉhÉ ±ÉJÉEòÉSªÉÉ |ÉªÉixÉÉxÉÒ Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSÉÒ ¦É®¦É®É] ZÉÉ±ÉÒ. +±ÉÒEòbÒ±É EòÉ³ÉiÉ Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSªÉÉ Ê´É ´ÉºiÉ ¨Éb³É´É® ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉÒ±É ´ÉÉ¨ÉxÉ Ê¶É´ÉnÉºÉ ¤ÉÉ®Ê±É®É ªÉÉSÉÒ ÊxÉªÉHòÒ ZÉÉ±ÉÒ. ´ÉvªÉÉºÉ Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSÉÒ ¶ÉÉJÉÉ +É½

Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSÉ 27 ´É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉ ´ÉvªÉÉiÉ 25 ´É 26 xÉÉ´½¤É® 1967 ®ÉVÉÒ ¦É®±É ½ÉiÉ. iªÉÉSÉ|É¨ÉÉhÉ Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSÉ 28 ´É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉ +É´ÉÒiÉ 14 ´É 15 ¡ò¤É´ÉÉ®Ò 1970 ®ÉVÉÒ ¦É®±É ½ÉiÉ. ´ÉvÉÉ ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉÉºÉ {É. ¤ÉÉ. ¦ÉÉ´É iÉ® +É´ÉÒ ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉÉºÉ ¶É. MÉ. ºÉ®bEò® ªÉÉSÉ +vªÉIÉ{Énº ±ÉÉ¦É±É ½ÉiÉ. ¨É®É`Ò ºÉÉÉ½iªÉ ¨É½É¨Éb³ÉSªÉÉ Ê´É t ¨ÉÉxÉ ¦É®hÉÉ® 48 ´É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉ ´ÉvªÉÉ±ÉÉ 11 iÉ 13 ¨É 1968 {ÉªÉiÉ |ÉÉ. {É. Ê¶É. ®MÉ ªÉÉSªÉÉ +vªÉIÉiÉJÉÉ±ÉÒ ºÉ{ÉzÉ ZÉÉ±É.

ºÉÉÉ½iªÉ +ÉÉhÉ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉSªÉÉ ºÉJªÉiÉ +±ÉÒEòbÒ±É EòÉ³ÉiÉ ¤É®ÒSÉ ¦É® {ÉbiÉ +É½. iªÉÉ¤É®É¤É®SÉ ¨É½É®É¹] ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉ, Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉ ªÉÉSªÉÉ VÉÉbÒ±ÉÉ ÊVÉ±½É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉÉSÉÉ½Ò |ÉºÉÉ® ½É>ð ±ÉÉMÉ±ÉÉ +É½. iªÉÉSÉÉ |ÉiªÉªÉ ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉ½Ò ªÉiÉ +É½. Ênº 17 ´É 18 VÉÉxÉ´ÉÉ®Ò 1987 ®ÉVÉÒ ´ÉvÉÉ xÉMÉ®ÉiÉ ´ÉvÉÉ ÊVÉ±½É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉ |ÉIÉ¨ÉSÉ ºÉ{ÉzÉ ZÉÉ±É. iªÉÉ¨É³ ºÉÉÉ½iªÉ IÉjÉÉiÉ SÉiÉxªÉ ÊxÉ¨ÉÉhÉ ZÉÉ±ªÉÉºÉÉ®JÉ ÊnºÉiÉ.

¨É®É`Ò EòIÉÉ, EòÊ´ÉiÉÉ, xÉÉ]Eò, SÉÉ®jÉ ´É ´ÉÉR¨ÉªÉ ºÉ¨ÉÒIÉÉ ªÉÉ ºÉÉÉ½iªÉIÉjÉÉiÉ {É¹Eò³ÉxÉÒ ½ÉiÉ¦ÉÉ® ±ÉÉ´É±ÉÉ +É½. ´É-½ÉbÒ ¤ÉÉ±ÉÒ¦ÉÉ¹ÉiÉ½Ò +¦ÉMÉ, +É´ªÉÉ, ¶É¤nEòÉ¶É, EòIÉÉ ´É xÉÉ]Eò +¶ÉÉ ºÉÉÉ½iªÉÉSÉÒ ÊxÉÉ¨ÉiÉÒ ½É>ð ±ÉÉMÉ±ÉÒ +É½. ¨É®É`Ò ºÉÉÉ½iªÉÉ¨ÉvªÉ ¨ÉÉ±ÉÉSÉÒ ¦É®]ÉEòhÉÉ® EòÉ½Ò ¨ÉÉxªÉ´É® ºÉÉÉ½ÊiªÉEò ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉxÉ Ênº±É +É½iÉ. ºÉiÉ ºÉÉÉ½iªÉÉiÉ ¸ÉÒvÉ® Ê´É¹hÉ {É®ÉVÉ{É, ±É. ®É. {ÉÉMÉÉ®Eò®, Ê´É. MÉ. EòÉ´É³, º´ÉÉ¨ÉÒ ®É¨É, iÉ. VÉ. EònÉ® ´É Eò. ¤É. >ð¡ò iÉÉiªÉÉVÉÒ Eònº¨É ªÉÉxÉÒ ¤É®ÒSÉ ¦É® PÉÉiÉ±ÉÒ +É½. |ÉÉ. Ê´É t ÉvÉ® =¨ÉÉ`, |ÉÉ. ¨ÉÉ. MÉÉ. n¶É¨ÉJÉ, ¨ÉÉ. ®É. n¶É¨ÉJÉ, +ºÉÉ®É¨É ´É¨ÉÉ, ¨ÉvÉEò® ´ÉÉ¤ÉMÉÉ´ÉEò®, bÉ. ´ÉºÉiÉ Eò¹hÉ ´É-½Éb{ÉÉb, nÊ´ÉnºÉ ºÉÉ], ¨ÉÉ. MÉÉ. ´É t (**iÉ¯ÒhÉ ¦ÉÉ®iÉSÉ** ¨ÉÉVÉÒ ºÉ{ÉÉnEò), MÉÉ{ÉÉ³ n¶É¨ÉJÉ, ¨ÉvÉEò® n¶É¨ÉJÉ, ªÉÉ. ¨É. {ÉÉ`Eò, ¤ÉÉ¨ÉhÉMÉÉ´ÉEò®, bÉ. ºÉnÉÊ¶É´É +¤ÉÉnºÉ bÉMÉ, ¶É®nSÉp ªÉ¶É´ÉiÉ MÉhÉ, SÉp½ºÉ {ÉÉb®MÉ VÉÉ¶ÉÒ, |ÉÉ. ¦ÉÉxÉnºÉ ¸ÉÒvÉ® {É®ÉVÉ{É, ¨ÉxÉÉ½® ±ÉI¨ÉhÉ ´É-½Éb{ÉÉb <iªÉÉnÒxÉÒ ºÉÉÉ½iªÉÉSªÉÉ Ê´ÉÉ´ÉvÉ ¶ÉÉJÉÉ¨ÉvªÉ ±ÉJÉxÉ Eò±É±É +É½. ªÉÉÉ¶É´ÉÉªÉ ¨ÉvÉEò® +É¹]ÒEò®, ´ÉÉ¨ÉxÉ®É´É SÉÉ®PÉb, ¨ÉvÉEò® EòSÉ, n ®É. MÉÉ¨ÉEòÉ³ <iªÉÉnÒ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉxÉÒ EòÉ½Ò EòÉ³ ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉ ´ÉºiÉ´ªÉ Eò±É +É½. ½Ò ¸ÉªÉxÉÉ¨ÉÉ´É±ÉÒ {ÉhÉ xÉºÉxÉ EòÉ´É³ |ÉÊiÉEòÉi¨ÉEò +É½. +MÉnÒ +±ÉÒEòbSªÉÉ EòÉ³ÉiÉ½Ò ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉxÉ xÉ´ÉÒxÉ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉSÉÒ Ê{É f Ò {É f ªÉiÉ +É½. ºÉ´ÉÉSÉÒ xÉÉ´É ªÉIÉ = r iÉ Eò®hÉ ¶ÉCªÉ xÉÉ½Ò, EòÉ®hÉ EòÉhÉiÉÒ½Ò xÉ¨ÉÉ´É±ÉÒ {ÉÊ®{ÉhÉ +ºÉ ¶ÉEòhÉÉ® xÉÉ½Ò. <iÉEò ¨ÉÉjÉ JÉ® EòÒ, Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉÉSªÉÉ ´ÉvÉÉ ¶ÉÉJÉxÉ xÉ´ÉÉÉniÉ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉxÉÉ =kÉVÉxÉ Ênº±É. Ê´Énº¦É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉPÉ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉxÉÉ ´ªÉÉºÉ{ÉÒ`, nhªÉÉSÉ EòÉªÉ Eò®iÉÉ. ÊVÉ±½É ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ¨É±ÉxÉÉuÉ® xÉ´ÉÉÉniÉÉxÉÉ ´ªÉÉºÉ{ÉÒ`, |ÉÉ{iÉ ½ÉiÉ, iÉ® VÉxªÉÉ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉSÉÉ ºÉJÉÉ±É {ÉÊ®SÉªÉ Eò¯ÒxÉ Ênº±ÉÉ VÉÉiÉÉ. xÉÉ]¬ ÊnMn¶ÉÉEò ´É xÉ] vÉªÉ¶ÉÒ±É ´ÉÉPÉ ªÉÉSÉÉ½Ò =±±ÉJÉ Eò®hÉ +É´É¶ªÉEò +É½.

ºÉxÉ 1930 xÉiÉ® ºÉÉ¨ÉÒhÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ±ÉÉ SÉÉ±ÉxÉÉ Ê¨É³É±ÉÒ. º´ÉÉiÉjªÉ +ÉnÉ±ÉxÉ EòÉ³ÉiÉ ®É¹]ÒªÉ =r É® +ÉÊhÉ GòÉiÉÒSÉÒ |É®hÉÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ¨ÉvÉxÉ |ÉEò]ÊZÉÉ±ÉÒ. ¨É½Éi¨ÉÉ MÉÉvÉÒSªÉÉ SÉ³É´É³ÒSÉÉ +ÉÊhÉ Ê´ÉSÉÉ®ÉSÉÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ´É® {ÉÊ®hÉÉ¨É ZÉÉ±ÉÉ. iÉiEòÉ±ÉÒxÉ ºÉÉ¨ÉÉÊvÉEò ºÉ¨ÉºªÉÉSÉ |ÉÊiÉÊ¤É¤É iªÉÉiÉ =¨É]±É. +¨É®É´ÉiÉÒSÉ ´ÉÒ® ´ÉÉ¨ÉxÉ®É´É VÉÉ¶ÉÒ ªÉÉSÉÒ xÉÉ]ÊEò ®É¹]ÒªÉ VÉÉMÉiÉÒSÉ ¨É½ÉxÉ EòÉªÉ EòÉªÉ EòÉxÉ MÉ±ÉÒ. ´ÉÉ¨ÉxÉ®É´ÉÉSÉÒ xÉÉ]ÊEò ¨É®É`Ò ´ÉÉR¨ÉªÉÉiÉ ÊSÉ®iÉxÉ `®±ÉÒ. iªÉÉ¨ÉvÉxÉ ¨ÉvªÉ¨É´ÉMÉÉxÉ ¤É®ÒSÉ |É®hÉ +Éi¨ÉºÉÉiÉ EòÉ±ÉÒ. ´ÉÒ® ´ÉÉ¨ÉxÉ®É´ÉÉSÉÉ BEò SÉÉ½iÉÉ ´ÉMÉ ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉ¨ÉvªÉ ½É>ð±É MÉ±ÉÉ +ÉÊhÉ +ÉVÉ½Ò +É½.

bÉ. ¤ÉÉ¤ÉÉºÉÉ½¤É +É¤ÉbEò® ªÉÉSªÉÉ GòÉÊiÉÉEòÉ®Ò |É®hÉ¨ÉvÉxÉ EòÉ½Ò ºÉÉÉ½ÊiªÉÉEòÉxÉÒ nÊ±ÉiÉ ºÉÉÉ½iªÉ ÊxÉÊ¨ÉiÉÒSÉÉ Ê´ÉbÉ =SÉ±É±ÉÉ +É½. º¨É¨ÉÉVÉÉiÉÒ±É nÊ±ÉiÉ +ÉÊhÉ MÉ®Ò¤É VÉxÉiÉSªÉÉ +É¶ÉÉ+ÉEòÉIÉÉ +ÉÊhÉ iªÉÉSªÉÉ VÉÒ´ÉxÉÉiÉÒ±É Ê´ÉnÉ®Eò ´ÉºiÉÊºIÉiÉÒSÉ nÊ±ÉiÉ ºÉÉÉ½iªÉÉiÉxÉ n¶ÉxÉ PÉbiÉ. ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉnJÉÒ±É nÊ±ÉiÉ ºÉÉÉ½ÊiªÉEòÉSÉÒ BEò Ê{É fÒ ÊxÉ¨ÉÉhÉ ZÉÉ±É±ÉÒ +É fÌ³ÉiÉ. iªÉÉiÉ ºÉiÉÒ¶É {ÉÉ´Éb, ®ÉVÉp¨É fÌ, +¶ÉÉEò SÉÉ{Éb, |É¶ÉÉiÉ {ÉxÉ´É±ÉEò® <iªÉÉnÓSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É EòÊ®hªÉÉiÉ ªÉiÉÉ.

±ÉÊ±ÉiÉ ºÉÉÉ½iªÉ IÉjÉÉiÉ½Ò EòÉ½Ò ¨ÉÉxªÉ´É® ±ÉJÉEòÉSÉÉ ºÉÉÉ½iªÉ +EòÉn¨ÉÒxÉ iÉªÉÉ® EòÉ±É±ªÉÉ SÉÉ®jÉEòÉ¶ÉÉiÉ =±±ÉJÉ EòÉ±É±ÉÉ +É½. iªÉÉiÉxÉ ºÉEòÊ±ÉiÉ ¨ÉÉÉ½iÉÒ JÉÉ±ÉÒ±É {ÉÊ®SUnÉ¨ÉvªÉ ÊnÉ±ÉÒ +É½.[20]

¨É½É®É¹]®ÉVªÉ ºÉÉÉ½iªÉ +ÉÊhÉ ºÉºEòiÉÒ ¨ÉbÌ³ÉSÉ ¨ÉÉVÉÒ +vªÉIÉ bÉ. º É®xp Ê¶É´ÉnÉºÉ ¤É®Ê±ÉMÉ (VÉx¨É 20 VÉ±É 1919) ½ +É´ÉÒ {ÉÊ®ºÉ®iÉÒ±É ºÉ|ÉÊºÉ r ºÉÉÉ½ÊiªÉEò +É½iÉ. xÉÉMÉ{É® +ÉÊhÉ +ÉCºÉ¡ò Ê´É t ÉÉ{É`ÉiÉxÉ Ê¶ÉIÉhÉ |ÉÉ{iÉ ZÉÉ±É±É bÉ.£ÉÉÊ±ÉMÉ ªÉÉxÉÒ ºÉÉnªÉ ¶ÉÉºjÉÉ´É® ºÉÉnªÉÉSÉ ´ªÉÉEò®hÉ xÉÉ¨ÉEò {ÉºiÉEò Ê±É½xÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ¨ÉvªÉ ¨ÉÉ±ÉÉSÉÒ ¦É® PÉÉiÉ±ÉÒ +É½. xÉ´ÉÉnÒiÉ ±ÉJÉEòÉxÉÉ =kÉVÉxÉ nhªÉÉSÉ EòÉªÉ £ÉÉ®Ê±ÉMÉ EòÒ®ÒiÉ +É½iÉ.

´ÉvªÉÉiÉ VÉx¨É±É±É (18 BÊ|É±É 1926) {ÉsÉEò® MÉhÉ¶É ÊSÉiÉ³É ªÉÉxÉÒ **<¨É±ÉÉ, ¦ÉÉMÉxÉiªÉ, {ÉÉ]®** +ÉÊhÉ **bÉÊ³É¤ÉÉSÉ nÉhÉ** ½Ò {ºiÉEò |ÉEòÉÊ¶ÉiÉ EòÉ±ÉÒ +É½iÉ. MÉÉÉ´ÉnÉ Ê´ÉxÉÉªÉEò n¶É¨ÉJÉ (VÉx¨É 17 VÉÉxÉ´ÉÉ®Ò 1882) ½ ´ªÉ´ÉºÉÉªÉÉxÉ ´ÉEòÒ±É +ºÉ±É iÉ®Ò iªÉÉxÉÒ ºÉÉÉ½iªÉÉxÉÊ¨ÉiÉÒ EòÊ¯ûxÉ `´É±ÉÒ +É½. iÉÒxÉ JÉbÉ¨ÉvªÉ |ÉEòÉÊ¶ÉiÉ ZÉÉ±É±ªÉÉ iªÉÉSªÉÉ **EòÉ±É ºÉ¨É¨ÉpÉiÉÒ±É ®ixÉ** ªÉÉ OÉIÉÉºÉ |ÉÊºÉvnÒ Ê¨É³É±ÉÒ.

+É´ÉÒSÉ ¨ÉxÉÉ½® ±ÉI¨ÉhÉ ´É-½Éb{ÉÉb (VÉx¨É 23 VÉxÉ 1936) ªÉÉxÉÒ **EòÉ±½]EòÒ® +ÉÊhÉ Ê½®É¤ÉÉ<, ¸ÉÒ{ÉÉn EòÒ¹hÉ EòÉ±½]EòÒ®, §É¨É® {É®ÉMÉ xÉiÉÒ,** +ÉÊhÉ **]Êb¶ÉxºÉ +É¡ò <ÊbªÉxÉ ÊIÉB]®** ½Ò {ºiÉEò Ê±ÉÉ½±ÉÒ +É½iÉ. ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉÒ±É ¨É½É¤É³É MÉÉ´ÉÒ VÉx¨É±É±É (19 ÊbºÉ¤É® 1927) bÉ. ´ÉºÉiÉ EòÒ¹hÉ ´É-½Éb{ÉÉb ½ EòÒ´ÉÒ, EòIÉÉ ±ÉJÉEò ´É SÉÊ®jÉEòÉ® +ºÉxÉ iªÉÉSÉÒ **ªÉÉ ¨ÉxÉÉSÉÉ {ÉÉ³ÉhÉÉ, EòÉ±½É¤ÉÉSÉÒ EòÒ®É¨ÉiÉ, ¦ÉÉ®iÉÒªÉ ºjÉÒ®ixÉ +ÉÊhÉ xÉÉMÉ{É®Ò ¤ÉÉ±ÉÒ : ¦ÉÉ¹ÉÉ¶ÉÉºjÉÒªÉ +¦ªÉÉºÉ** ½Ò {ºiÉEò |ÉEòÉÊ¶ÉiÉ ZÉÉ±É±ÉÒ +É½iÉ. xªÉÉªÉiÉÒIÉ ºÉiªÉ¦ÉHò (VÉx¨É 10 xÉÉ´½¤É® 1899) ½ {É®|ÉÉiÉÒªÉ Ê½nÒ ±ÉJÉEò +ºÉxÉ iªÉÉxÉÒ ¤ÉÉ®MÉÉ´ÉSªÉÉ ºÉiªÉÉ¸É¨ÉÉiÉ ´ÉÉºiÉ´ªÉ EòÒ±É. **ºÉiªÉ ´É® MÉÒiÉÉ, Ên´ªÉ n¶ÉxÉ, xÉ®EòÒ º´ÉMÉ EòÒ ÊSÉjÉ, VÉxÉ vÉ¨É Ê¨É´ÉºÉÉ**

---

20 ºÉÉÉ½iªÉ +EòÉn¨ÉÒ, **´½VÉ +É¡ò <ÊbªÉxÉ ®ÉªÉ]ºÉ,** 1961 +ÉÊhÉ 1983 ¨ÉvªÉ |ÉEòÉÊ¶ÉiÉ SÉÊ®jÉEòÉ¶É (xÉ´ÉÒ Ên±±ÉÒ).

(3 JÉb) ´É ºÉiªÉÉ¨ÉiÉ (3 JÉb) <iªÉÉnò OÉlÉºÉ{ÉnÉ ÊxÉ¨ÉÉhÉ Eò¯ûxÉ iªÉÉxÉò ºÉÉÉ½iªÉÉiÉ ¨ÉÉ`ò ¦É® PÉÉiÉ±ÉÒ.

+ÉSÉÉªÉ Ê´ÉxÉÉªÉEò xÉ®½® ¦ÉÉ´É (VÉx¨É 11 ºÉ{]¤É® 1895) ½ ¨É³¦SÉ ®ÉªÉMÉb ÊVÉ±ÁÉiÉÒ±É MÉÉMÉÉn MÉÉ´ÉSÉ +ºÉ±É iÉ®Ò iªÉÉSÉÒ ºÉ´É ½ªÉÉiÉ {É´ÉxÉÉ® {ÉÊ®ºÉ®É¨ÉvªÉ MÉ±É±ÉÒ +É½. iªÉÉxÉÒ Ê´É{É±É ºÉÉÉ½iªÉÉxÉÊ¨ÉiÉÒ Eò±É±ÉÒ +É½. iªÉÉxÉÒ Eò±É±ªÉÉ **MÉÒiÉÉ<** SÉÉ =±±ÉJÉ ´É® +É±É±ÉÉSÉ +É½. ¶ÉEò® jÉ¤ÉEò >ð¡ò nÉnÉ vÉ¨ÉÉÊvÉEòÉ®Ò (VÉx¨É 18 VÉxÉ 1899) ªÉÉSÉ ºÉ´ÉÉOÉÉ¨É±ÉÉ ¤É®SÉ Ên´ÉºÉ ´ÉÉºiÉ´ªÉ ½ÉiÉ. MÉÉvÉÒ´ÉÉnò vÉ¨ÉÉÊvÉEòÉ®ÓxÉÒ ÊxÉ¨ÉÉhÉ Eò±É±ªÉÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ¨ÉvªÉ {É**f**Ò±É ºÉÉÉ½iªÉEòiÉÓSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ½ÉiÉÉ : **GòÉÉiÉÉxÉ¹`É, ºxÉ½ÉSÉ ZÉ®, +É{É±ªÉÉ MÉhÉ®ÉVªÉÉSÉÒ PÉbhÉ, +iÉ®ÒSÉ =¨ÉÉ³¦ ½Ò ¨É®É`Ò {ÉºiÉEò, +ÉÊhÉ ºÉÉ¨ªÉªÉÉMÉ EòÒ ®É½{É®** ½ É½nò {ÉºiÉEò. nkÉÉjÉªÉ ¤ÉÉ³¦Eò¹hÉ >ð¡ò EòÉEòÉ EòÉ±É±ÉEò® (VÉx¨É 1 ÊbºÉ¤É® 1885) ½ ¨É³¦SÉ ºÉÉiÉÉ®É ÊVÉ±ÁÉiÉÒ±É +ºÉ±É iÉ®Ò iªÉÉSÉ ºÉ´ÉÉOÉÉ¨É±ÉÉ ¤É®SÉ Ên´ÉºÉ ´ÉÉºiÉ´ªÉ ½ÉiÉ. iªÉÉxÉÒ ¨É®É`Ò, É½nò +ÉÊhÉ MÉVÉ®ÉlÉÒ ¦ÉÉ¹ÉÉ¨ÉvÉxÉ nVÉnÉ® ºÉÉÉ½iªÉÊxÉÊ¨ÉiÉÒ Eò±É±ÉÒ +É½. iªÉÉSªÉÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ¨ÉvªÉ ÊxÉ¤ÉvÉ, |É´ÉºÉ´ÉhÉxÉ, ºÉ¨ÉÉVÉ¶ÉÉºjÉ +ÉÊhÉ +Éi¨ÉSÉÉ®jÉ ªÉÉ ºÉÉÉ½iªÉ|ÉEòÉ®ÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É +É½. ®É¹]ÒªÉ EòÒiÉÓSªÉÉ ±ÉJÉEòÉ¨ÉvªÉ EòÉ±É±ÉEò®ÉxÉÉ ¨ÉÉxÉÉSÉ ºlÉÉxÉ |ÉÉ{iÉ ZÉÉ±É +É½. +ÉxÉn Ê¦ÉEò EòÉºÉ±ªÉÉªÉxÉ (VÉx¨É 5 VÉÉxÉ´ÉÉ®Ò 1905, ¨ÉiªÉ 1988) ªÉÉSÉºÉvnÉ ´ÉvªÉÉiÉ ¤É®SÉ Ên´ÉºÉ ´ÉÉºiÉ´ªÉ ½ÉiÉ iªÉÉxÉÒ É½nò +ÉÊhÉ <OÉVÉÒ ¦ÉÉ¹ÉÉ¨ÉvÉxÉ +n¨ÉÉºÉ 20 {ºiÉEò |ÉEòÉÉ¶ÉiÉ Eò±É±ÉÒ +É½iÉ. ´ÉvÉÉ ®É¹]¦ÉÉ¹ÉÉ |ÉSÉÉ® ºÉÊ¨ÉiÉÒSÉnJÉÒ±É iªÉÉxÉÒ Ê´É{É±É EòÉªÉ Eò±É±É +É½. ®É¹]¦ÉÉ¹ÉÉ É½nÒSªÉÉ |ÉºÉÉ®ÉSÉ ¤É®SÉ ¸ÉªÉ EòÉºÉ±ªÉÉªÉxÉ ªÉÉxÉÉ nhÉ Gò¨É|ÉÉ{iÉ +É½.

ºÉºEòiÉ ´ÉÉR¨ÉªÉÉSÉ +¦ªÉÉºÉEò bÉ. ºÉnÉÉ¶É´É +¤ÉÉnÉºÉ bÉMÉ ªÉÉSÉÉ VÉx¨É É½MÉhÉPÉÉ]±ÉÉ (23 +ÉMÉº]¦ 1922) ZÉÉ±É±ÉÉ +ºÉxÉ ¨É¤É< Ê´É t É{ÉÒ`ÉSªÉÉ ºÉºEòiÉ Ê´É¦ÉÉMÉÉSÉ iÉ ¤É®SÉ Ên´ÉºÉ Ê´É¦ÉÉMÉ |É´ÉJÉ ½ÉiÉ. iªÉÉxÉÒ **É½n vÉ´É +ÉÊhÉ iÉk´ÉYÉÉxÉ, + ´ÉiªÉÉSÉÒ {ÉÉxÉ, ÊGòÊ]Eò +ÉxÉ ºÉºEòiÉ bÉ´ÉÉVÉ, Ê±ÉVÉb BxÉ ¨É½É¦ÉÉ®iÉ, {É º]É®±É Êº É¤ÉÉÊ±ÉZÉ´É £òÉ´É @ñM´Én, ´ÉÊnEò EòxºÉ{]¦ +É¡ò £òÒ±b +b Ên Êb´½É<xÉ £òC]ÒÊ¡òEò¶ÉxÉ,** <iªÉÉnò OÉlÉ Ê±É½xÉ YÉÉxÉÉiÉ ¦É® PÉÉiÉ±ÉÒ +É½. ´ÉvªÉÉiÉ VÉx¨É±É±É (31 +ÉC]É¤É® 1917) ¶É®nSÉp ªÉ¶É´ÉiÉ MÉhÉ ªÉÉxÉÒ ¤É-ªÉÉSÉ <OÉVÉÒ ºÉÉÉ½iªÉEòiÉÒSÉ ¨É®É`ÒiÉ ¦ÉÉ¹ÉÉiÉ® Eò±É +É½. SÉp½ÉºÉ {ÉÉb®MÉ VÉÉ¶ÉÒ (VÉx¨É Ê´É¯ûº¦ 1 VÉ±É 1929) ªÉÉxÉÒ SÉÊ®jÉÉi¨ÉEò EòÉn¤É-ªÉÉ, EòlÉÉ ´É º¡ò]¦ ±ÉJÉxÉ Eò¯ûxÉ ºÉÉÉ½iªÉ ºÉ´ÉÉ Eò±É±ÉÒ +É½. |ÉÉ. ¦ÉÉxÉnÉºÉ ¸ÉÒvÉ® {É®ÉvÉ{É (VÉx¨É 16 ¨ÉÉSÉ 1914) ªÉÉxÉÒ ¨É®É`ÒiÉxÉ {É¹Eò³¦ ºÉÉÉ½iªÉ |ÉÉºÉvn Eò±É±É +É½. iªÉÉSªÉÉ ºÉÉÉ½iªÉÉ¨ÉvªÉ EòlÉÉ ´É xÉÉ]¬ ´ÉÉR¨ÉªÉÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ½ÉiÉÉ. iªÉÉSÉÒ {É**f**Ò±É {ÉºiÉEò |ÉEòÉÊ¶ÉiÉ ZÉÉ±É±ÉÒ +É½iÉ : **´ÉºÉiÉÉSªÉÉ JÉhÉÉ, xÉ´ÉxÉÉlÉ, ¨ÉiºªÉpxÉÉlÉ, nJJÉxÉSÉÉ ´ÉÉPÉ +ÉÊhÉ ¨É±ÉºÉÉ`Ò ¨ÉÉbJÉÉ±ÉEò®.**

´É® =±±ÉJÉ Eò±ªÉÉ|É¨ÉÉhÉ ¸ÉÒ¨ÉxÉxÉÉ®ÉvÉ +MÉ®´ÉÉ±É (VÉx¨É 15 VÉxÉ 1912) ªÉÉxÉÒ É½nò +ÉÊhÉ <OÉVÉÒ¨ÉvÉxÉ Ê´É{É±É ºÉÉÉ½iªÉÊxÉÊ¨ÉiÉÒ Eò±É±ÉÒ +É½. iªÉÉ¨ÉvªÉ EòÊ´ÉiÉÉ´ªÉÉiÉÉ®Hò Ê´ÉSÉÉ®|É´ÉiÉEò ´ÉÉR¨ÉªÉÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É +É½. ®É¹]ÒªÉ Ê´ÉSÉÉ®, ®É¹]´ÉÉn +ÉÊhÉ MÉÉvÉÒ´ÉÉnò +lÉ¶ÉÉºjÉ ªÉÉ¨ÉvªÉ iªÉÉxÉÒ ¨ÉÉ±ÉÉSÉÒ ¦É®]ÉEò±É±ÉÒ +É½. Ê´ÉxÉÉ¤ÉÉ ¦ÉÉ´É ªÉÉSÉ =iEò¹]¦ SÉÊ®jÉ Ê±É½xÉ iªÉÉxÉÒ SÉÊ®jÉ ´ÉÉR¨ÉªÉÉiÉ ¦É® PÉÉiÉ±ÉÒ +É½.

´ÉvÉÉ ªÉlÉ ®É¹]¦ÉÉ¹ÉÉ |ÉSÉÉ® ºÉÊ¨ÉiÉÒ 1937 {ÉÉºÉxÉ EòÉªÉ®iÉ +ºÉxÉ ºÉÊ¨ÉiÉÒxÉ Ê½nÒ ºÉÉÊ½iªÉ +ÉÊhÉ ®É¹]¦ÉÉ¹ÉÉ |ÉSÉÉ® lÉjÉÉiÉ SÉÉMÉ±ÉÒ EòÉ¨ÉÉMÉ®Ò Eò±É±ÉÒ +É½. ®É¹]¦ÉÉ¹ÉÉ |ÉSÉÉ® ºÉÊ¨ÉiÉÒSªÉÉ vÉ®ÒhÉÉ¨ÉvªÉ +ÉxÉn Ê¦ÉEò EòÉºÉ±ªÉÉªÉxÉ, ®É¨É ´É® nªÉÉ±É n¤É, ¶ÉEò®®É´É ±ÉÉf +ÉÊhÉ ¨ÉnxÉ¨ÉÉ½xÉ ¶É¨ÉÉ ªÉÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ½ÉiÉÉ. ½ ºÉ´ÉSÉ Ê½nÒ ±ÉJÉEò +ºÉxÉ iªÉÉxÉÒ ºÉÉÊ½iªÉÉ¨ÉvªÉ ¤É®ÒSÉ ¦É® PÉÉiÉ±É±ÉÒ +É½. º´ÉÉiÉjªÉ +ÉnÉ±ÉxÉ EòÉ³ÉiÉ ®É¹]¦ÉÉ¹ÉÉ |ÉSÉÉ® Eò¯ÒxÉ ªÉÉ vÉ®ÒhÉÉxÉÒ ¨ÉÉ±ÉÉSÉ ®É¹]ÉEòªÉ Eò±É. =¨ÉÉ¶ÉEò® ¶ÉC±É ªÉÉxÉÒºÉvnÉ {ÉjÉEòÉÉ®iÉ´ªÉÉiÉÉ®HÒ Ê½nÒ ºÉÉÊ½iªÉÉ¨ÉvªÉ ¦É® PÉÉiÉ±É±ÉÒ +É½. º´ÉÉiÉjªÉ +ÉnÉ±ÉxÉ EòÉ³ÉiÉ ´ÉvªÉÉiÉ MÉÉvÉÒVÉÒSÉ ´ÉÉºiÉ´ªÉ +ºÉiÉÉxÉÉ =¨ÉÉ¶ÉEò®VÉÒxÉÒ {ÉjÉEòÉ®ÒiÉSÉÉ ´ªÉ´ÉºÉÉªÉ º´ÉÒEòÉ®±ÉÉ +ÉÊhÉ iªÉÉ lÉjÉÉiÉ +iªÉiÉ VÉ¤ÉÉºÉnÉ®ÒxÉ EòÉ¨É Eò±É. ÊnxÉÉEò 11 xÉÉ´½¤É® 1942 {ÉÉºÉxÉ |ÉÉ. ¦ÉxºÉÉ³ÒxÉÒ +É®¦ÉÒ±É±ªÉÉ 62 Ên´ÉºÉÉSªÉÉ ={ÉÉ¹ÉhÉÉ¤ÉÉ¤ÉiÉ ºÉ®EòÉ®Ò ¤ÉvÉxÉÉxÉÉ ¨É®b PÉÉ±ÉxÉ iªÉÉxÉÒ ºÉ¡ÒÉ<nÉ®{ÉhÉ ´ÉkÉ|ÉºÉÉ®hÉ Eò±É. ÊEò¤É½xÉÉ iÉ´½É{ÉÉºÉxÉSÉ iªÉÉSªÉÉ ´ÉkÉ{ÉjÉ ´ªÉ´ÉºÉÉªÉÉºÉ JÉ®É |ÉÉ®¦É ZÉÉ±ÉÉ. º´ÉÉiÉjªÉÉkÉ® EòÉ³ÉiÉ EòÉ¶ÉÒ xÉMÉ®Ò |É¦ÉÉ®ÒhÉÒ ºÉ¦ÉEòbxÉ Eò±ÉEòkªÉÉºÉ iªÉÉxÉÉ ‘‘{ÉjÉEòÉ® Ê¶É®É¨ÉhÉÒ ’’ ½Ò ={ÉÉvÉÒ |ÉnÉxÉ Eò®hªÉÉiÉ +É±ÉÒ.

±ÉÉEòºÉÉÊ½iªÉ : ´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉ½Ò ´Ên¦ÉÒªÉ ±ÉÉEòºÉÉÊ½iªÉ ¨ÉÉ`¬É |É¨ÉÉhÉÉiÉ +É f³ iÉ. iªÉÉ¨ÉvªÉ ®ºÉÉ³ ºjÉÒ MÉÒiÉ, < ´É®¦ÉHòÒ{É® MÉÒiÉ, ¤ÉÉvÉ|Ên MÉÉhÉÒ, ¤ÉÉ±ÉMÉÒiÉ <iªÉÉnÒ |ÉEòÉ®ÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ½ÉiÉÉ. ªÉÉ ºÉÉÊ½iªÉÉuÉ® ºÉ¨ÉÉVÉÉSÉ ÊSÉjÉ ®JÉÉ]±É±É ÊnºÉiÉ. iªÉÉiÉÒ±É vÉÉÊ¨ÉEò ´ÉkÉÒ ½Ò +vªÉÉi¨É, {É®¨ÉÉlÉ ÊEò´ÉÉ ¦ÉHòÒ ªÉÉ º|ÉnÉªÉÉSÉÒ xÉÉ½Ò. iÉÒ +É½ ºÉÉvÉÒºÉvÉÒ n´ÉvÉ¨ÉÉSÉÒ |É®hÉÉ. iªÉÉiÉ < ´É®É´É¹É¤ªÉÒSÉ |É¨É ´É +É{É±É ¦É±É ´½É´É ½Ò EòÉ¨ÉxÉÉ +É½. n´É +É{É±ÉÉ {ÉÉ`Ò®ÉJÉÉ +É½ +¶ÉÒ ¦É³Ò ¸ÉvnÉ +É½. ±ÉÉEòºÉÉÊ½iªÉÉiÉ ºÉÉnªÉ ºlÉ³½Ò EòÉ¨ÉÒ xÉÉ½ÒiÉ. iªÉÉiÉ É´ÉxÉÉnÉ¤É®É¤É® EòÉ¯ÒhÉ ®ºÉ½Ò +ÉlÉ¤ÉxÉ ¦É®±É±ÉÉ +É½. ¶ÉMÉÉ® ®ºÉÉSÉÉ +ÉÊ´É¹EòÉ®½Ò É´É{É±É +É½. MÉÉhªÉÉSÉÒ ®SÉxÉÉ ºÉn® ±ªÉ¤ÉvnÉ ZÉÉ±É±ÉÒ ÊnºÉiÉ. ½ ºÉÉÊ½iªÉ ¨½hÉVÉ ¨ÉÉ`É `´ÉÉ +É½. ºÉEòÉ³Ò VÉÉiªÉÉ´É®Ò±É MÉÉhªÉÉSªÉÉ ÊxÉÉ¨ÉkÉÉxÉ ÊEò´ÉÉ ºÉhÉ ´É =iºÉ´É |ºÉMÉÒ ½ ºÉÉÊ½iªÉ EòÉxÉÉ´É® {ÉbiÉ. +ÉVÉ VÉÒ´ÉxÉÉiÉxÉ n³ hÉÉSÉ VÉÉiÉ MÉ±É +ÉÊhÉ iªÉÉ¤É®É¤É® ºjÉÒ MÉÒiÉÉxÉÉ +É½É]Ò ±ÉÉMÉ±ÉÒ. ±ÉÉEò ºÉºEòiÉÒSªÉÉ {ÉÉ>ð±É JÉhÉÉ ={É]±É±ÉÒ ½Ò lÉ®lÉ®iªÉÉ ¾nªÉÉSÉÒ º{ÉnxÉ Ê±ÉÉJÉiÉ º´É¯Ò{ÉÉiÉ VÉiÉxÉ xÉ Eò±ªÉÉºÉ iªÉÉSÉÉ -½ÉºÉ ½É<±É +ºÉ ´ÉÉ]iÉ.[21]

´Ên¦ÉÒ ¦ÉÉ¹ÉÉ : Ê´Ên¦ÉÉiÉÒ±É ¤ÉÉ±ÉÒ¦ÉÉ¹ÉÉ {ÉÉ¶SÉ¨É ¨É½É®É¹]ÉiÉÒ±É ¨É®É`Ò{ÉlÉÉ ´ÉMÉ³Ò ´ÉÉ]iÉ. ´Ên¦ÉÒ ¦ÉÉ¹ÉSÉÒ EòÉ½Ò JÉÉºÉ Ê´É¶É¹ÉiÉÉ +É½. ªÉÉ ¦ÉÉ¹É´É® Ê½nÒSÉÉ |É¦ÉÉ´É iÉ® ÊnºÉiÉÉSÉ, {É®iÉ ¶É¤nÉSSÉÉ®ÉSÉÒ {ÉvniÉÒ½Ò ´ÉMÉ³Ò +É½. ¨É½ÉxÉ¦ÉÉ´É {ÉlÉÉSªÉÉ ´ÉÉR¨É¤ÉÉ¨ÉvªÉ +ÉÊhÉ Ê´É¶É¹ÉiÉ: SÉGòvÉ®ÉSªÉÉ **±ÉÒ³ÉSÉÉ®jÉ OÉlÉÉiÉ** ´Ên¦ÉÒ ¶É¤nÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É ZÉÉ±É±ÉÉ +É f³ iÉÉ. +±ÉÒEòbÒ±É EòÉ½Ò ´É¹ÉÉiÉ ªÉÉ ¦ÉÉ¹ÉiÉ EòlÉÉ, EòÉn¤É-ªÉÉ, xÉÉ]ÉEò ´É EòÊ´ÉiÉÉ Ê±ÉÉ½±ªÉÉ MÉ±ªÉÉ +É½iÉ. ´É-½ÉbÒ ºÉÉÊ½ÊiªÉEòÉSÉÒ ºÉ¨É±ÉxÉnJÉÒ±É ¦É®iÉ +ºÉiÉÉiÉ. |ÉÊºÉvn ºÉiÉEòÉ´ÉÒ iÉEòbÉVÉÒ ¨É½É®ÉVÉ ªÉÉ ¤ÉÉ±ÉÒSÉÉ |É¦ÉÉ´ÉÒ{ÉhÉ ={É¹ªÉÉMÉ EòÉ®ÒiÉ +ºÉiÉ.

´É-½ÉbÒ ¦ÉÉ¹ÉiÉ nÒPÉ º´É® -½º´É ®ÒiÉÒxÉ =SSÉÉÉ®±É VÉÉiÉÉiÉ. iªÉÉ|É¨ÉÉhÉ ‘‘B ’’ ¤Éq±É ‘‘+ ’’ ÊEò´ÉÉ‘‘< ’’ ½ º´É® ªÉÉVÉiÉÉiÉ. ¤É-ªÉÉSÉ ´É³Ò {ÉÊ±±ÉMÉÒ ´É ºjÉÒÊ±ÉMÉÒ ¯Ò{É ºÉÉ®JÉÒSÉ ½ÉiÉÉiÉ. =SSÉ®ÉSÉ SÉf=iÉÉ® ½Ò ´É-½ÉbÒSÉÒ Ê´É¶É¹ÉiÉÉ +É½. +±ÉÒEòbÒ±É EòÉ³ÉiÉ ªÉÉ ¤ÉÉ±É±ÉÉ Ê´É t É{ÉÒ` +¦ªÉÉºÉGò¨ÉÉiÉ½Ò ºlÉÉxÉ Ê¨É³É´É +¶ÉÒ ¦ÉÉ¹ÉÉÉ¦É¨ÉÉxÉÒ ±ÉÉEòÉEòbxÉ

---

[21] {ÉiEòÒ, =¨É¶É Ê´ÉxÉÉªÉEò, ‘‘Ê´Ên¦ÉÉiÉÒ±É ±ÉÉEòºÉÉÊ½iªÉ ’’ (+|ÉEòÒÉÊ¶ÉiÉ **¶ÉÉvÉÊxÉ¤ÉvÉ,** xÉÉMÉ{É® Ê´É t É{ÉÒ` , xÉÉMÉ{É®).

¨É É MÉ h É Ò ½É iÉ +É½. ´É-½É b Ò ¦É É ¹É iÉ Ò ±É 2,500 ¶É¤n +ºÉ ±É ±É É ¶É¤n É Ò É ¶É 1974 ¨É vªÉ |É É Ò É É ¶É iÉ ZÉ É ±É É. ¤É É ±É Ò ¦É É ¹É iÉ Ò ±É ¨½h É Ò S É É ½Ò iªÉ É iÉ ºÉ ¨É É É ¶É +É½.

¦É É ¹É É ¶É É ºjÉ YÉ bÉ. ÊOÉ+ºÉ xÉ ªÉ É SªÉ É ¨É iÉ ´É-½É b Ò ´É xÉ É MÉ{É®Ò ªÉ É ¨É®É `ÒSªÉ É nÉ xÉ {É É]¦É É ¹É É (Dialect) +ºÉ xÉ ´É vÉ É xÉ n Ò xÉ iªÉ É ¦É É É ¹É É É Ò |É n ¶É É SÉ Ò ºÉ Ò ¨É É ®JÉ É +É JÉ É ±É ±É Ò +É½. ´É vÉ SªÉ É {É É ¶SÉ ¨É É É Ò b Ò ±É |É n ¶É É iÉ ´É-½É b Ò iÉ® {É´É É Ò b Ò ±É ¦É É MÉ É iÉ xÉ É MÉ{É®Ò {É É]¦É É ¹É É |É SÉ É É ±É iÉ +É½ +ºÉ bÉ. ÊOÉ+ºÉ xÉ SÉ ¨É iÉ +É½. iÉ I É É É{É ªÉ É nÉ xÉ {É É]¦É É ¹É É ¨É vÉ Ò ±É ¡Ò®É Ò +iªÉ ±{É +É½. ºI É ±É{É®iÉ iªÉ É iÉ É É Ò É½Ò ºÉ É ¤É n ±É É ÊnºÉ xÉ ªÉ iÉ É. ´É ºiÉ iÉ: ´É vÉ É {É É®ºÉ®É iÉ Ò ±É ¤É É ±É Ò¦É É ¹É É ´É-½É b Ò ´É xÉ É MÉ{É®Ò {É É]¦É É ¹É É SªÉ É É ¨É É¸ É h É É xÉ iªÉ É É® ZÉ É ±É ±É Ò +ºÉ É ´É Ò. ´É-½É b Ò ¦É É ¹É ¤É q ±É bÉ. ÊOÉ+ºÉ xÉ SÉ +É¦É|É É ªÉ ¨É½k´É É SÉ +ºÉ ±ªÉ É ¨É³ iªÉ É SªÉ É SÉ ¶É¤n É iÉ ºÉ É MÉ h É =ÊSÉ iÉ. iÉ ¨½h É iÉ É iÉ :-

“”Berari should historically represent the purest Marathi, for Berar corresponds to the ancient Vidarbha or Maharashtra. The political centre of gravity, however, in after centuries moved to the west and with it the linguistic standard. Marathi has a copious literature of great popularity. The poets wrote in the true local vernacular””[22]

ºÉ É É VÉ|É¤É É vÉ xÉ É +É´É Ò : ´É vÉ É ÊVÉ±ÁÉSªÉ É ºÉ É ºE Ò É iÉ É E Ò <É iÉ½É ºÉ É iÉ +É´É Ò xÉ MÉ®É SÉ É É´É ¶É¹É É ºI É É xÉ +É½. iÉ I É Ò ±É ºÉ iÉ{É®{É®É ´É vÉ É É ¨É É Ò =I É É{É xÉ É SÉ É +É f É´É É ªÉ É |É É Ò®h É É iÉ +xªÉ jÉ PÉ iÉ ±É ±É É +ºÉ ±ªÉ É ¨É³ iªÉ É SÉ Ò {É xÉ®É´É kÉ Ò E Ò®hªÉ É SÉ Ò +É´É ¶ªÉ É E Ò iÉ É xÉ É½Ò. +É´É Ò ¨É vªÉ 1865 ¨É vªÉ ºI É É{É xÉ ZÉ É ±É ±ªÉ É xÉ É]´É ±É É ªÉ¥É®Ò SÉ ÊVÉ±ÁÉSªÉ É ºÉ É ºE Ò É iÉ É E Ò <É iÉ½É ºÉ É iÉ ¨É½k´É +É½. ºÉ xÉ 1867 ¨É vªÉ xÉ MÉ®{É É É ±É É E Ò É ´É 1868 ¨É vªÉ <OÉ VÉ Ò ¶É É³É ºI É É{É xÉ ZÉ É ±ªÉ É ¨É³ ±É É ªÉ¥É®Ò SÉ ¨É½i´É ´É É f ±É ´É É´É É E Ò É ºÉ É º É SÉ É ±É xÉ É½Ò É´É É³É ±É É Ò. ÊnxÉ É É E Ò 22 VÉ É xÉ´É É®Ò 1901 ®É VÉ Ò ºÉ©É É YÉ Ò É´½C]É É®ªÉ É SÉ É ÊxÉ vÉ xÉ É ZÉ É ±ªÉ É´É® iªÉ É´É¹É Ò SªÉ É +I É ªÉ iÉ iÉ Ò ªÉ SªÉ É ºÉ¨É É®É ºÉ xÉ MÉ{É® |É É iÉ É SÉ É SÉ Ò ¡Ò EÒÊ¨É ¶É xÉ® +b¬ BSÉ. B±É. £Ò VÉ® ªÉ É SªÉ É ½ºiÉ OÉ I É É ±É ªÉ É SÉ É´½C]É É®ªÉ É ±É É ªÉ¥É®Ò +ºÉ xÉ É¨É É iÉ® E Ò®hªÉ É iÉ +É±É. OÉ I É É ±É ªÉ É SÉ Ò ½Ò +É t <¨É É®iÉ +VÉ xÉ½Ò xÉ´É Ò xÉ <¨É É®iÉ Ò SªÉ É ¨É É MÉ +ÊºiÉ i´É É]É E Ò´É xÉ +É½. ªÉ I É xÉ MÉ®¦É´É xÉ ={É±É¤vÉ ½É iÉ. iªÉ É iÉ ºÉ¦É É ´É ´ªÉ É JªÉ É xÉ ½É iÉ +ºÉ iÉ. {É f OÉ I É É ±É ªÉ É ºÉ É `Ò xÉ´É Ò xÉ |É¶É ºiÉ <¨É É®iÉ ¤É É vÉ hªÉ É iÉ +É±É Ò +É É hÉ 1927 ¨É vªÉ OÉ I É É ±É ªÉ É ºÉ ±É É E Ò¨É É xªÉ ´É É SÉ xÉ É ±É ªÉ +ºÉ xÉ´É xÉ É´É nhªÉ É iÉ +É±É. É´É t ¨É É xÉ xÉ MÉ®¦É´É xÉ 1911 ¨É vªÉ ¤É É vÉ ±É ±É +É½.

+É´É Ò ºÉ +xÉ E Ò ®É¹]Òªª É {É f É-ªÉ É xÉ Ò ¦É]É ÊnªÉ É SÉ =±±É JÉ +É f³ iÉ É iÉ.[23] ±É É E Ò¨É É xªÉ É É]³É E Ò 1918 ¨É vªÉ ´É ¨É½É i¨É É MÉ É vÉ Ò 1921 ¨É vªÉ +É´É Ò ºÉ +É±ªÉ É´É® ®É¹]Òªª É VÉ É MÉ É Ò SÉ ´É É® ´É É½ ±É É MÉ±É. º´É®É VªÉ {É I É É SÉ Ò ºÉ¦É É xÉ É MÉ{É®±É É ¦É®±É Ò +ºÉ iÉ É xÉ É {É. ¨É É iÉ Ò±É É ±É É xÉ½¯Ò ºÉ vnÉ 1925 ¨É vªÉ ªÉ É xÉ MÉ®É iÉ ªÉ É>ðxÉ MÉ±É. ºÉ]±É ±É É VÉºÉ±É É]´É E Ò É>ðÊxºÉ±É SªÉ É ÊxÉ´É bhÉ E Ò |É SÉ É®É É xÉ É¨É É kÉ É xÉ bÉ. ¨É VÉ SªÉ É ¤É É VÉ xÉ |É SÉ É® E Ò®hªÉ É ºiÉ´É {É. ¨É nxÉ ¨É É½xÉ ¨É É ±É´É Ò ªÉ +É´É Ò ±É É

---

22 ÊOÉ+ºÉ xÉ, bÉ. **<Êbªª É ºÉ xºÉ ºÉ Ê®{É É]¦,** 1901, ¨É vÉ Ò ±É ‘‘¦É É ¹É É’’ ªÉ É´É®Ò ±É |É E Ò®hÉ.

23 E Ò n¨É, E Ò. ¤É. (ºÉ{É É.), **±É É E Ò¨É É xªÉ ´É É SÉ xÉ É ±É ªÉ, +É´É Ò : ¶É iÉ ºÉ É´É iºÉ É®É E Ò ºÉ º´É®hÉ** : 1865-1892 (+É´É Ò), ªÉ É´É® +É vÉ É É®iÉ ¨É É É½iÉ Ò.

1926 ¨ÉvªÉ +É±É ½ÉÉÉ. ¨É½¹ÉÒ É´Éa±É ®É¨ÉVÉÒ É¶É n´É |É¤ÉÉvÉxÉEòÉ® EÒ¶É´É ºÉÒÉÉ®É¨É `ÉEò® ªÉÉxÉÒ 1933 ¨ÉvªÉ OÉlÉÉ±ÉªÉÉSªÉÉ É´É t¨ÉÉxÉ ºÉÉ¨ÉÉÉVÉEò |É¤ÉÉvÉxÉ{É® ¦ÉÉ¹ÉhÉ Ên±ÉÒ. EòÉOÉºÉ +vªÉlÉ bÉ. ®ÉVÉxp |ÉºÉÉn ªÉÉSÉÒ 1934 ¨ÉvÉÒ±É +É´ÉÒ ¦É] xÉÉMÉÊ®EòÉxÉÉ =n¤ÉÉvÉEò ´ÉÉ]±ªÉÉJÉ®ÒVÉ ®ÉÊ½±ÉÒ xÉÉ½Ò. ¨É½É¨ÉÉVÉÒSÉ ´ÉvÉÉ-ºÉ´ÉÉOÉÉ¨É±ÉÉ ´ÉÉºiÉ´ªÉ ZÉÉ±ªÉÉ´É® iÉ +É´ÉÒºÉ {É x½É +É±É ½ÉiÉ.

MÉÉvÉÒVÉÒSÉ ºÉ½EòÉ®Ò ¸ÉÒEò¹hÉnÉºÉVÉÒ VÉÉVÉ ªÉÉSÉ PÉ®ÉhÉ +É´ÉÒSÉ. iªÉÉSªÉÉ ºÉ½EòÉªÉÉxÉ +xÉEò ®SÉxÉÉi¨ÉEò EòÉªÉEòiÉ ´É ®É¹]É¨ÉÒ +É´ÉÒ±ÉÉ ªÉ>ðxÉ |É¤ÉÉvÉxÉEòÉªÉ Eò®ÒiÉ +ºÉiÉ.

ZÉÉ¶ÉÒSÉÒ ®ÉhÉÒ ±ÉI¨ÉÒ¤ÉÉ< Ê½SÉ ¨É³ PÉ®ÉhÉ +¨É®É´ÉiÉÒSÉ +É½. ±ÉI¨ÉÒ¤ÉÉ<SÉÉ ºÉÉ´ÉjÉ ¦ÉÉ>ð ÊSÉiÉÉ¨ÉhÉ ¨ÉÉ®É{ÉiÉ iÉÉ¤É 1899 iÉ 1902 ªÉÉ EòÉ±ÉÉ´ÉvÉÒiÉ +É´ÉÒSÉÉ iÉ½ºÉÒ±ÉnÉ® ½ÉiÉÉ. iÉ½ºÉÒ±ÉnÉ® ªÉÉ xÉÉiªÉÉxÉ iÉÉ {ÉnÊºÉvn xÉMÉ®ÉvªÉlÉºÉvnÉ ½ÉiÉÉ. +É{É±ªÉÉ EòÉ®ÊEònÛ¨ÉvªÉ iªÉÉxÉ +É´ÉÒSªÉÉ ºÉÉºEòÊiÉEò VÉÒ´ÉxÉÉiÉ ¤É®ÉSÉ ®ºÉ PÉiÉ±ÉÉ. {É f +É´ÉÒiÉxÉ ¤Ên±ÉÒ ZÉÉ±ªÉÉ´É® iÉÉ 1910 ¨ÉvªÉ ºÉ´ÉÉÊxÉ´ÉkÉ ZÉÉ±ÉÉ +ÉÊhÉ xÉÉMÉ{É®±ÉÉ ºlÉÉÊªÉEò ZÉÉ±ÉÉ. xÉÉMÉ{É®±ÉÉSÉ iªÉÉ±ÉÉ 18 Êbºº¤É® 1934 ®ÉVÉÒ n´ÉÉYÉÉ ZÉÉ±ÉÒ.

±ÉÉEò¨ÉÉxªÉ ´ÉÉSÉxÉÉ±ÉªÉÉiÉ ½VÉÉ®É OÉlÉÉ´ªÉÉÊiÉÉ®Hò +n¨ÉÉºÉ 300 nÊ¨É³ ´É +iªÉiÉ ¨É½k´ÉÉSªÉÉ OÉlÉÉSÉÒ VÉ{ÉhÉEò EòÉ±É±ÉÒ +É½. iªÉÉiÉ <. ºÉ. 1800 ´É 1807 ¨ÉvªÉ |ÉÊºÉvn ZÉÉ±É±ªÉÉ OÉlÉÉSÉÉ ºÉ¨ÉÉ´É¶É +É½. Ê¶É´ÉÉªÉ ¤É®ÒSÉ <OÉVÉÒ ´É ¨É®É`Ò nÊ¨É³ ¨ÉÉÉºÉEò ´É ÊxÉªÉiÉEòÉÉ±ÉEò ={É±É¤vÉ +É½iÉ. ½ ºÉ´É OÉlÉ¦ÉÉbÉ® ºÉ¶ÉÉvÉxÉ ´É ±ÉJÉxÉÉºÉÉ`Ò +ÊiÉ¶ÉªÉ ={ÉªÉHò +É½

ºÉMÉÒiÉ

´ÉvÉÉ ÊVÉ±ÁÉiÉ EòÉ½Ò ºÉÊMÉiÉÉ{ÉÉºÉEò ÊxÉ¨ÉÉhÉ ZÉÉ±É. xÉÉ®ÉªÉhÉ®É´É ®ÉVÉ½ºÉ >ð¡ò ¤ÉÉ±ÉMÉvÉ´É ªÉÉSÉ +ºÉJªÉ SÉÉ½iÉ ®ÊºÉEò iÉlÉ ½É>ðxÉ MÉ±É ´É +ÉVÉ½Ò +É½iÉ. ¦ÉÉ®iÉÒªÉ ¶ÉÉºjÉÒªÉ ºÉMÉÒiÉÉSÉÉ SÉÉ½iÉÉ ®ÊºÉEò ´ÉMÉ ¤É-ªÉÉSÉ MÉÉ´ÉÒ +É f³ iÉÉ. iªÉÉÉ¶É´ÉÉªÉ ÊVÉ±ÁÉiÉ SÉÉMÉ±ªÉÉ |ÉiÉÒSÉ EòÉ½Ò MÉÉªÉEò ´É ´ÉÉnEò Eò±ÉÉEòÉ® ½É>ðxÉ MÉ±É +ÉÊhÉ +ÉVÉ½Ò +É f³ iÉÉiÉ. iªÉÉ{ÉEòÒ EòÉ½Ò MÉÉªÉEò ´É ´ÉÉnEò Eò±ÉÉEòÉ®ÉSÉÒ ={É±É¤vÉ ¨ÉÉÊ½iÉÒ JÉ±ÉÒ Ên±ÉÒ +É½.[24]

+É´ÉÒ ªÉlÉ VÉx¨É±É±ÉÉ (1888-89) ¤ÉÉ¤É±ÉÉ±ÉVÉÒ ¦É^ ½É BEò |ÉÊºÉvn ½É¨ÉÉÊxÉªÉ¨É´ÉÉnEò ½É>ðxÉ MÉ±ÉÉ. iªÉÉSÉÉ Ê{ÉiÉÉ MÉÉ´ÉvÉxÉ®É´É ¦É^ ¦ÉVÉxÉ, EòÒiÉxÉ EòÒ®ÒiÉ +ºÉ±ªÉÉ¨É³ ¤ÉÉ¤É±ÉÉ±ÉVÉÒ´É® ¤ÉÉ±É{ÉhÉÉ{ÉÉºÉxÉ ºÉMÉÒiÉÉSÉ ºÉºEòÉ® ZÉÉ±É. ¤ÉÉ¤É±ÉÉ±ÉVÉÒxÉ {ÉÉ®¤Ên®SÉÉ +ÉSÉÉªÉ PÉxÉ¶ªÉÉ¨ÉVÉÒ +ÉÊhÉ ¨É¤É<SªÉÉ {ÉÉ®¶ÉÒ xÉÉ]EÒ EÒ{ÉxÉÒiÉÒ±É ½É¨ÉÉÊxÉªÉ¨É´ÉÉnEò

---

24 ½Ò ¨ÉÉÊ½iÉÒ xÉÉ®ÉªÉhÉ MÉÉÊ´Ên ¨ÉMÉ¯Ò³EÒ® ªÉÉxÉÒ Ê±ÉÉ½±É±ªÉÉ **´Ên¦ÉÒªÉ ºÉÉMÉiÉÉ{ÉÉºÉEò** ªÉÉ {ÉºiÉEòÉiÉÒ±É ¨ÉÉÊ½iÉÒ´É® +ÉvÉÉÉ®iÉ +É½.